

Tijdschrift voor Tandheelkunde

FEBRUARI 1933

XL JAARGANG AFLEVERING 2

REDACTIONEEL
GEDEELTE 

TANDCARIES EN VOEDING

616.314 002 02.

Meer en meer wordt de laatste jaren gewezen op den invloed van het dieet ook in verband met de tandcaries. De onderzoekingen van de *Mellanby's*, van *Percy Howe*, *Broderick*, *Duyvensz* en zoovele anderen liggen versch in het geheugen en in het vorige nummer van dit tijdschrift vestigt *Bircher* in een uitvoerig artikel de aandacht op zijn dieetprincipes, ook in verband met het voorkomen van tandbederf.

Hoe men tegenover al deze inzichten moge staan, dit is zeker, dat men algemeen is gaan beseffen dat de chemisch-parasitaire caries theorie van *Miller* niet de eenige oorzaak van het tandbederf kan zijn, maar dat — evenals voor parodontose — constitutioneele factoren een belangrijke rol spelen in dit proces en dat aan den invloed van de voeding, vooral bij het opgroeiende kind, belangrijk meer aandacht zal moeten worden besteed dan tot heden het geval is.

Hoe voorzichtig men intusschen momenteel nog zal moeten wezen met het uitspreken van een positieve meening voor de praktijk, wordt wel bewezen door publicaties van recenten datum over een zoo belangrijk voedingsmiddel als melk!

In het Tijdschrift voor Geneeskunde van 17 December 1932 refereert *Sluiter* een onderzoek van een aantal Amerikanen, in de *Public Health Reports* over gepasteuriseerde en rauwe melk als voedingsmiddel.

Tegenover degenen, die van meening zijn dat kinderen, gevoed met gepasteuriseerde melk, minder goed zullen gedijen dan met rauwe melk, komen zij tot de overtuiging — gegrond op een onderzoek in 10 Staten met een veertigtal steden en loopende over meer dan 3000 kinderen — dat er *geen reden* bestaat aan verhitte melk een mindere voedingswaarde toe te kennen.

In het zelfde tijdschrift van 21 Januari j.l. bespreekt *Prof. van Loghem* het Amsterdamsche Melkrapport, uitgebracht door een commissie onder voorzitterschap van *Prof. L. K. Wolff*. Hij beëindigt zijn overzicht met de woorden: „Het jongste Amsterdamsche Melkrapport draagt opnieuw bij tot een versterking van het besef, waar de kern van het melk-vraagstuk ligt: wering van rauwe melk uit den kleinhandel en aflevering in flesschen van gepasteuriseerde melk, tegen den prijs dien zij waard is.”

In „The British Dental Journal” van 1 December 1932 vinden wij een artikel van *Dr. Evelyn Sprawson*, bekend om zijn onderzoekingen over de histologie van het glazuur, getiteld: „Concerning raw milk and immunity to dental caries” waarbij hij onder „raw milk” verstaat melk, die nimmer meer dan een paar graden boven lichaamstemperatuur verwarmd is geweest.

In dit artikel deelt hij mede, dat hij bij een opvoedingsinstelling die 750 jongens bevat, het merkwaardige feit constateerde, dat de kinderen die na hun komst tandheelkundig waren gesaneerd, vrijwel geen verdere caries vertoonden, hoe slecht oorspronkelijk de gebitten ook geweest waren. Uit een ingesteld onderzoek bleek, dat de eenige verandering in het dieet bestond in de dagelijksche toevoeging van een pint rauwe melk. Ten einde na te gaan of men hier te doen had met een geval van *post hoc ergo propter hoc*, stelde hij zich in verbinding met andere afdelingen van dezelfde organisatie. Hier vond hij een afdeling 40 kinderen van een gemiddelden leeftijd van 4 jaar, die van vóór de 12e maand waren opgevoed met rauwe melk: *zij hadden geen tandcaries!* Een tweede

afdeeling (in beide gevallen had men te doen met zwakke kinderen met veel rachitis en enteritis bij toelating) bevatte 58 kinderen, waar eveneens sinds de opname geen caries meer was voorgekomen!

Deze merkwaardige vondst klopt met het feit, dat voorzoover bekend, bij primitieve volken waar de kinderen worden gezoogd tot na de verschijning van het volledige melkgebit, in dit gebit geen caries voorkomt, ondanks de omstandigheid dat volgens mededeelingen van deskundigen, de monden van deze kinderen bij sommige Afrikaansche rassen in zeer slechte hygiënische conditie verkeerden.

Informatie bij tal van collega's bevestigden tot nu toe *Sprawson's* bevindingen. Waar rauwe melk werd gebruikt, was het melkgebit immuun tegen caries.

Het toeval wil, dat van de 3 kinderen van schrijver dezes, de beide oudste zijn opgevoed met „modelmelk”. Het melkgebit was caries-vrij. De jongste, die gepasteuriseerde melk kreeg, heeft wel carieuze melkmolaren gehad.

Het behoeft ternauwernood betoog van hoeveel belang het zou zijn, deze mededeeling, aan welker betrouwbaarheid — in verband met den persoon van den schrijver — niet kan worden getwijfeld, nader te onderzoeken.

Immers, de immuniteit tegen tandcaries zou dan toch beschouwd moeten worden als een symptoom, waaruit zou blijken, dat het lichaam op gekookte of gepasteuriseerde melk ongunstig reageert, omdat de oorspronkelijke voedingswaarde door verhitting wordt verminderd en deze immuniteit zou heel wat duidelijker spreken dan de statistieken over lengte, lichaamsgewicht etc. terwijl ook de weerstand tegen ziekten weinig zegt, zoolang desbetreffende mededeelingen niet uiterst betrouwbaar zijn en op een zeer groot aantal individuen betrekking hebben.

Sprawson's publicatie leek schrijver dezes in ieder geval belangrijk genoeg om in wijden kring bekend te maken en degenen die hierover iets kunnen berichten, te verzoeken hem daaromtrent mededeelingen te doen geworden.

In dit verband doen zich eenige vragen voor, die voornamelijk door oudere tandartsen en medici zouden kunnen worden beantwoord.

Het koken en pasteuriseeren van melk werd systematisch gepropageerd, nadat men de gevaren van de bovine tuberculose had leeren kennen en vreezen en hier te lande is deze propaganda, naar wij meenen, nog geen veertig jaren oud. Sindsdien is er nog heel wat tijd verloop en alvorens die propaganda nuttig effect sorteerde, zoodat de oudere practici in vroeger jaren veel meer kinderen onder de oogen hebben gehad, die met rauwe melk zijn groot gebracht.

Kan men zich nu herinneren of toen inderdaad gesproken kon worden van een geringere cariesfrequentie van het melkgebit?

Een andere vraag is, hoe het staat met het verschil in weerstand van het kind, dat met borstvoeding of met melk is grootgebracht. Thans betwijfelt niemand de zeer groote voordeelen van de borstvoeding, dit is eenvoudig een waarnemingsfeit. In vroeger tijden kreeg de zuigeling vermoedelijk rauwe melk, op lichaamstemperatuur verwarmd. Kan het feit, dat vroeger jaren het belang van de borstvoeding niet — of althans lang zoo sterk niet — werd ingezien, ook zijn oorzaak vinden in de omstandigheid, dat de met rauwe melk gevoede zuigeling inderdaad de meerdere is van zijn collega, die met gekookte of gepasteuriseerde melk is opgegroeid?

Men kan echter in ieder geval uit de boven aangehaalde, ongeveer gelijktijdige publicaties toch wel de conclusie trekken, dat in het voedingsvraagstuk groote omzichtigheid nog steeds geboden is.

N.

DE MAATSCHAPPIJ-VERGADERING

I.

De profeten, die indertijd van het houden van de jaarvergadering in den winter weinig succes verwachtten, zijn, gelijk meer voorkomt, brood-etend gebleken: de opkomst liet niets te wenschen over en stond in geen enkel opzicht ten achter bij die van vorige gelegenheden met uitstapjes als aantrekkelijk slot. Integendeel, ruim honderd leden waren Zaterdagavond uit alle windstreken in het Jaarbeursgebouw bijeengekomen. Wel was onder den invloed van Thialf's ijsfestijn de Zondagmorgen-bijeenkomst minder dicht bevolkt, maar niettemin bleef de belangstelling tot het einde ruimschoots bevredigend.

Op het vroege aanvangsuur vertoonde de zaal nog groote gapingen maar om half vijf waren voldoende leden present om den voorzitter, collega *Nord*, niet alleen het formeele, doch ook het moreele recht te geven om met de werkzaamheden een begin te maken.

In zijn „presidential address” gewaagde hij van de aan de orde zijne belangrijke sociale vraagstukken, doch tevens van de noodzakelijkheid om door „verbodsbepalingen” aan te nemen besluiten kracht bij te zetten. Ook het tekort aan, wat hij noemde, elementaire ethische principes, grondslag voor het handhaven van de beroepswaardigheid, dwong tot het nadrukkelijk afbakenen van de individueele bewegingsvrijheid in den onderlingen strijd om het bestaan.

De economische wet van vraag en aanbod, waarbij het laatste onder den invloed van den snel wassenden stroom van

jonge vakgenooten steeds meer gaat overheerschen, doet zich ook op de tandheekkundige arbeidsmarkt duchtig gelden en de organisaties laten geen kans voorbij gaan om „voordeelig” zaken te doen. Tot schade der slachtoffers en van een behoorlijke praktijksbeoefening. Dit laatste hoopte de voorzitter gerugsteund door den gestadigen groei van het ledental, met het uitbreiden van de vereenigingstucht zooveel mogelijk te keeren.

Het secretariëele jaarverslag, dat slechts de lotgevallen in het laatste half jaar memoreert, bevatte de mededeeling, dat sinds Mei het aantal leden met 28 toetredingen tot 722 is gestegen. Het financieele verslag was kort, maar de penningmeester tevreden; wie zou met die mededeeling geen genoegen nemen? Dies ging de vergadering op gezag van de kascommissie tot décharge over. Niettemin kon de idyllische wijze, waarop de contrôle bleek te zijn geschied, den *voorzitter* niet bekoren. Met het oog op de belangrijke bedragen waarop het toezicht gericht moet zijn, meende hij deskundigen bijstand, blijkend uit een accountants-rapport, te mogen aanbevelen. Het kosten-bezwaar, hem uit de vergadering tegemoet gevoerd, leidde tot de toezegging om deze aangelegenheid in het D. B. nader onder het oog te zien. De nieuwbenoemde kascommissie bij monde van haar lid *Bakker* beloofde de contrôle zoodanig in te richten dat deze den toets eener zakelijke critiek zal kunnen doorstaan.

De begrooting gaf ditmaal geen aanleiding tot algemeene beschouwingen. Alleen bepleitte *van Hoeve* het aanbrengen van een post voor de afdeulings-ziekenfondscommissies, welke uitgaven ten laste van de algemeene kas dienen te komen. De *voorzitter* wenschte de ontwikkeling der desbetreffende bemoeiingen voorloopig af te wachten en naar behoefte met subsidies de hulpzame hand bieden.

Conform het voorstel tot regeling van de contributie in verband met het gewijzigde vereenigingsjaar, werd voor de overgangperiode de contributie bepaald op twee derde van het jaarlijksche bedrag.

Zonder discussie ging ook het voorgestelde subsidie aan de stichting „Tavona”, ten bedrag van f 200.— onder de hamer door. Blijkens de toelichting was deze toelage bedoeld als een tegemoetkoming in de (mede door anderen bestreden) kosten van de „nazorg”, waarvan de *voorzitter* o.a. waardevol statistisch materiaal verwachtte, zulks ter vergelijking met overeenkomstige gegevens in den Haag met deze nazorg op te doen.

Een zevental agendapunten was hiermede vlot over de groene tafel weggewerkt; thans was aan de orde het concept-reglement van de Centrale Ziekenfondscommissie, hetwelk dit college zelf had ontworpen ter stipuleering harer bevoegdheden, opdat bij het nemen van beslissingen, veelal rakende de persoonlijke belangen der betrokken leden, haar handlingsbevoegdheid zal vaststaan. Principieel tegenstander van het toekennen van zelfstandig beslissingsrecht aan de C. Z. C. toonde zich *Bakker*, die daarin een delegatie van macht constateerde, dewelke bij het D. B., als verantwoordelijk en uitvoerend orgaan, moest blijven berusten. Bovendien zouden de leden zich gemakkelijker schikken naar de beslissingen van het D. B., als vertegenwoordigers van het hoogste gezag in de Mij., dan naar die van een commissie. De *voorzitter* erkende in beginsel de juistheid van het geopperde bezwaar, maar beriep zich op de onmogelijkheid voor den voorzitter om van alle aanhangige ziekenfonds-zaken zich tot in details op de hoogte te stellen, ten einde met kennis van zaken te kunnen beslissen. Alleen in geval van wrijving kwam deze plicht op de schouders van het D. B. te rusten. Bovendien zou deze zelfstandigheid verleend worden aan een bij uitstek deskundige commissie, wier gezag, ontleend aan haar samenstelling, naar de praktijk heeft uitgewezen onvoorwaardelijk wordt erkend.

Bakker was door dit betoog geenszins bekeerd, doch daar de belanghebbenden zijn bezwaren niet deelden, legde hij zich bij de zienswijze des voorzitter neer. *Visser* wilde, ter informatie van het D. B., elk ziekenfondscontract vergezeld

doen gaan van een protocol, doch voorzitter en secretaris der commissie vreesden vermeerdering van de toch al aanzienlijke hoeveelheid werk, welke tegen de vermeende voordeelen niet opwoog. In geval van behoefte waren er nog altijd de notulen der C. Z. C. om alle gegevens te verschaffen. *Salomons* ont-rried derhalve om de taak der commissie bij voorbaat te ver-zwaren, de *voorzitter* zegde niettemin overweging van het denkbeeld toe.

Hiermede had men ver binnen den geraamden tijd een be-langrijk stuk (zij het ook van secundair belang) van de agen-da afgehandeld. De voorzitter wilde, in afwachting van de komst van nóg meer leden de diner-pauze aankondigen, doch hiertegen maakten meerdere aanwezigen bezwaar, eensdeels uit deferentie voor degenen, die zich de moeite getroost had-den om tijdig op het appèl te verschijnen, anderdeels, gelijk *Roozendaal* vertolkte, wijl het in dat geval niet meer zou ge-lukken om op een vroeg aanvangsuur voldoende belangstel-lenden bijeen te krijgen. De voorzitter zwichtte voor den te-genstand en zoo werden nog vóór het diner de besprekingen in eersten termijn over het rapport van de C. Z. C. inzake de voor- en nadeelen, verbonden aan de behandeling van zieken-fondspatiënten aan huis bij den tandarts, resp. in kliniekver-band, geopend.

De eerste beschouwingen waren voor het rapport niet gun-stig. *Loeb* opende het vuur en sprak zijn groote teleurstelling uit, dat daarin meer was gelet op de persoonlijke belangen van de leden dan op die van de tandheelkunde, zooals zij in de statuten zijn neergelegd. Hij onderwierp de in het rapport opgesomde voordeelen van een behandeling ten huize van den tandarts aan een scherpe kritiek. Vooral het toekennen van goodwill aan dezen praktijksvorm achtte hij onethisch en hoor-de niet thuis in officiële stukken van de Mij. De door de com-missie erkende betere toepassing eener systematisch-rationeele gebitsbehandeling op klinieken sloeg hij hoog aan; goede tand-heelkunde oordeelde hij daar alleen mogelijk. Al waren de klinieken-„Z” niet ideaal, het streven der Mij moest er op ge-

zicht zijn om door zuivering van de verhouding tot de ziekenfondsen invoed ten goede uit te oefenen. Summa summarum achtte *Loeb* de voorkeur der commissie voor huisbehandeling „een zeer gevaarlijke schrede terug”, wegens het ontbreken van elken waarborg voor een beantwoording aan de gestelde eischen.

Niet minder critisch was *Bakker*, die het eveneens plicht achtte om van zijn afwijkend standpunt te getuigen. Hij verweet de commissie, dat de door haar opgesomde voordeelen van de behandeling aan huis niet als „actiefposten” in het credit eener goede ziekenfonds-tandheekunde mochten worden geplaatst. Zoo mocht het argument der vrije tandartsenkeuze, dat in het kader van het rapport een middel is om ieder aan het ziekenfonds een meer of minder groot deel van zijn bestaan te doen vinden, als zoodanig niet in de Mij worden gedoogd. Een effectieve vrije tandartsenkeuze van patiëntenstandpunt, vereischte niet meer dan 8 tot 10 practici, het verlangen naar een grooter aantal beteekende willekeur. Aan klinieken was een dusdanige vrije keuze voor verwezenlijking vatbaar, deels reeds ingevoerd. Het voordeel van de overzichtelijkheid der kosten voor het fonds bij huisbehandeling berustte op een wegmoffelen van onkosten pour besoin de la cause. Het lag op den weg der Mij. op meerdere uitgaven voor tandheelkundige behandeling aan te dringen en de fondsbesturen zouden zeker voor een vorm van exploitatie te vinden zijn, waarbij de uitkomsten van 't geheele bedrijf onder hun contrôle werden gebracht. Met *Loeb* achtte hij de „goodwill” een aanfluiting der ethiek en de veronderstelde meerdere „macht” der huistandartsen ten opzichte van kliniektandartsen een fictie, voor zoover zij niet ontleend werd aan de macht der Mij, die in hoofdzaak in overreding en kracht van overtuiging gezocht moet worden. De gevreesde verambttenaring telde hij licht en de meerdere onafhankelijkheid ter zake van werkwijze en aard van verrichtingen der huistandartsen kwam de reputatie der tandheekunde zeker niet ten goede. Wanneer de commissie klaagt over het tekort aan invloed

bij kliniekbehandeling, dan was daarvoor maar één geneesmiddel: contrôle vanwege de Mij. op de hoedanigheid van het werk. Bij den bestaanden toestand was, „de tandarts vrij en de patiënt vogelvrij”. Naar sprekers oordeel was er maar één systeem, waarbij de belangen der patiënten behartigd konden worden volgens de beginselen der Mij. Hij gaf de verzekering, dat bij een wending in de conjunctuur het volk betere tandheelkunde zal verlangen, waaraan de financieel machtige organisaties zullen tegemoet komen. Het was zaak voor de Mij. om klinieken op te richten, althans in de groote centra, om intijds tot samenwerking te kunnen komen op gunstige basis.

Een verzoenlijker geluid liet *Backer Dirks* hooren. Hij kon het uitgangspunt van de commissie: den momenteel bestaanden toestand zeer wel rechtvaardigen en instemmen met de argumentatie, waarbij van het tandartsen-standpunt was uitgegaan. De ambtenaarspositie bij het kliniekbedrijf lachte hem als beoefenaar van een vrij beroep niet toe en de bestaande gemengde verhouding, waarin de particuliere praktijk materieel een compensatie vormde tegen de algeheele afhankelijkheid van de fondspraktijk als middel van bestaan, verkoos hij boven een volledige betrekking aan een kliniek, waar de bestaanszekerheid door enkelen wordt beheerscht. Deze partieele onafhankelijkheid van het ziekenfonds vormde een kracht, die de commissie in aanmerking mocht brengen.

Ook *van der Mey de Bie* was door de beide tegenstanders van het rapport niet overtuigd. Het pleidooi van Bakker betrof de klinieken volgens de beginselen der Mij., doch in de praktijk heeft de commissie te maken met instellingen van ander allooi. Aan het gewraakte gemis aan contrôle op de verrichtingen in de huispraktijk kon, als men dat wilde, evengoed tegemoet gekomen worden als op klinieken.

Intusschen constateerde de *voorzitter* met zekere voldoening, dat het onderwerp blijkbaar op de juiste wijze was aangepakt, getuige het feit dat men het aan weerszijden van

de groene tafel „volslagen oneens” was. Ter aanvulling van deze oneensgezindheid deed hij op dit moment voorlezing van een brief van drie jonge Rotterdamsche kliniek-tandartsen, die daarin hun positie aanprezen als het middel voor den jongen tandarts om zich met één slag een bestaan te verwerven, dat in de vrije praktijk niet dan moeizaam te veroveren is. Zij kenden dan ook aan in het rapport opgesomde voordeelen van het klinieksysteem een veel grootere beteekenis toe dan aan de argumenten ten gunste der huispraktijk voor het ziekenfonds.

Na het diner was het woord aan een voorstander van het rapport, *Berkenbosch Berends*. Deze wenschte geen verschil te maken tusschen de behandeling van een ziekenfondslid en van een particulieren patiënt; beiden hadden gelijke aanspraken en aldus ontvangen, gaf de ziekenfondspatiënt verre de voorkeur aan het praktijks-milieu van den tandarts. Hij betwijfelde de juistheid van de bewering, dat de werkwijze aan de kliniek zooveel beter zou zijn en was voor den tandarts overtuigd van de meerdere aantrekkelijkheid der vrije praktijk boven de ambtenaarspositie aan een kliniek.

Namens de commissie kwam *Becker* als voorzitter thans aan de beurt om haar standpunt tegen de critiek te verdedigen. Voorop stelde hij de ervaring der C. Z. C. dat nagenoeg alle ziekenfondsbesturen de hulpverstrekking in hoofdzaak bezien vanuit den financiëleen hoek en uit dien hoofde viel voor de doorvoering eener systematisch-rationeele gebitsbehandeling niets te bereiken. Tegen deze feiten, was alle redeneering, hoe mooi ook, vruchteloos. en de blijkbaar bevoorrechte positie der adressanten zou op de door hen beoogde wijze zeker niet weggelegd zijn voor de velen die in dezelfde richting hun bestaan wilden zoeken. De voorzitter verdiepte zich hierbij in een gedetailleerde critiek op den bewusten brief, welke weerlegging de bezwaren, uit de vergadering naar voren gebracht, slechts zijdelings raakte. Hier-tegen rees van verschillende zijden verzet; *Bakker* verwachtte een antwoord aan de vergadering en betreurde met *Henry* en

Visser de onevenredige aandacht aan den brief besteed. Laatstgenoemde verweet voorts de commissie, dat zij zich te veel op den bestaanden toestand had blind gestaard en had het meer op haar weg gevonden om voor de naaste toekomst een systeem te ontwerpen, waarbij goede hulp in den grootst mogelijken omvang kan worden verleend. Ook *Van den Berg* stelde het, de commissie steeds beheerschende, kostenvraagstuk achter bij de primordiale kwestie: op welke wijze, vrij van eigenbelang, de volkstandheekunde het beste kon worden gediend. *Visser* erkende niettemin, dat de behandeling aan huis hiermede nog niet veroordeeld was, in de kleinere plaatsen zou zij heel goed, ook later nog, geïndiceerd kunnen zijn. Voor de groote steden was bij de gebleken noodzakelijkheid van leiding en contrôle de kliniek het eenige systeem waar op die voorwaarden behoorlijk werk kon worden gegaandeerd.

De *voorzitter* nam de C. Z. C. tegen dezen geconcentreerden aanval in bescherming: het ging niet aan van de Mij. te vergen zich uitsluitend op ethisch standpunt te plaatsen en de belangen der leden buiten beschouwing te laten. Het Mij.-beleid is verplicht rekening te houden met de opportuniteit, wat de critici veel te weinig deden. De leden hadden ook recht op behartiging hunner belangen. En gesteld, de commissie hadde aan de kliniek de voorkeur gegeven, dan zou het op dit oogenblik de Mij. aan macht en middelen ontbreken om dat systeem door te voeren. De Mij. ontleende haar gezag aan de overeenstemming tusschen de wijze van werken harer leden en datgene wat door haar in woord en geschrift werd voorgestaan. Men was het er blijkbaar ooreens dat alleen de groote centra voor dit laatste in aanmerking kwamen, maar dan bleef er nog de provincie over met een overheerschend aantal practici. In het licht van deze factoren was de onvoorwaardelijke voorkeur voor de kliniek-P. praematuur. De tegenstanders hielden niet voldoende rekening met de realiteit, die de commissie, er op uit om orde en regelmaat te scheppen in de ziekenfondstoestanden, op-

legde om de belangen der fonsleden en tandartsen naar haar beste weten te behartigen.

Bakker was met deze commissoriale zorg voor het heden niet tevreden. De Mij. had reeds nu te zorgen voor de „honderdtallen” jonge collega's, om ook die op rationeele wijze aan werk te helpen. Dat dit zou moeten gaan ten koste van het bestaan der reeds praktiseerende tandartsen sprak vanzelf; ook zonder onze bemoeiingen zouden zij daaraan knabbelen. De fout van het bestuur was, dat het zijn aandacht niet voldoende richtte op de komende tijden, die sneller kwamen dan het H.B. vermoedde. Ondanks alles stelde hij de Mij. verantwoordelijk voor de kwaliteit van de behandeling aan huis, die sterk afweek van de voorstelling, welke Berkenbosch Berends ervan had gegeven en ver bleef beneden het peil, dat de Mij. zich ten doel stelde.

De *voorzitter* erkende de moeilijkheden voor de toekomst, maar dit kòn geen reden zijn in een snel tempo de ziekenfondsbehandeling om te vormen; liever wachtte hij een paar jaren de ontwikkeling der toestanden af om vergissingen te vermijden. Hij gaf toe dat de kwaliteit der verrichtingen bij de behandeling aan huis nog voor verbetering vatbaar was, maar vergeleken met vroeger was al veel ten goede veranderd, dank zij de bemoeiingen der Mij. Bij de klinieken was het echter ook niet volmaakt, aan de bestaande kleefden dezelfde fouten, als aan de huisbehandeling ten laste waren gelegd.

Nu het rapport wel aan alle kanten bekeken was, wenschte de *voorzitter* het aan een uitspraak der vergadering te onderwerpen. Dit kwam *Sanders* echter niet gewenscht voor. Uit de discussies was gebleken, dat voor- en tegenstanders elkaar niet hadden kunnen overtuigen en aan een uitspraak kon dan ook geen praktische waarde worden toegekend. Ongeacht hun bezwaren, zouden de laatsten de commissie met volle vertrouwen verder laten werken; niemand kon verwachten of verlangen, dat zij de bestaande toestanden verandert. Het debat had meer het karakter gedragen van een theoretische be-

handeling zonder practisch resultaat en hij gaf daarom in overweging een votum van vertrouwen in de C. Z. C., met het verzoek om nota te nemen van de gebleken zienswijzen. Namens de commissie verklaarde *Paerl* zich hiermede accoord. Het rapport werd hierna in zooverre aanvaard, dat de vergadering zich vereenigde met de conclusie, welke, na wijziging in onderstaande redactie, algemeene instemming kon verwerven:

„Summa summarum heeft de C. Z. C. voorkeur voor huisbehandeling aangezien zij meent er op te mogen vertrouwen, dat de tandarts, die zich met de behandeling van ziekenfondspatiënten belast, voldoende zal beseffen, dat hij zijn positie van beoefenaar van een vrij beroep niet beter kan versterken dan door de best mogelijke systematisch rationeele hulp te verschaffen voor een billijke vergoeding”.

„Zij zal echter ook haar medewerking verleen en bij de organisatie van de kliniekbehandeling en trachten de nadeelen hiervan zooveel mogelijk te beperken.”

B.